

ÇAĞDAŞ DÜNYA KLASİKLERİ

STEFAN ZWEIG

O MUYDU?

1. BASIM

Remzi Kitabevi

STEFAN ZWEIG Avusturyalı romancı, oyun ve biyografi yazarı. 28 Kasım 1881'de Viyana'da varlıklı bir ailenin çocuğu olarak doğdu. İyi bir eğitim gördü, çeşitli diller öğrendi. I. Dünya Savaşı sırasında Viyana savaş karargâhında arşiv görevlisi olarak çalıştı. Savaş sonrası Salzburg'a yerleşti. Burada yaşadığı yaklaşık yirmi yıl içinde en önemli eserlerini vererek edebiyatın doruğuna tırmandı ve Avrupa'nın en ünlü yazarlarından biri oldu. 1933'te Nazilerin yaktığı kitaplar arasında Zweig'in kitapları da vardı. 1934'te Gestapo evini basınca ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Bir süre çeşitli ülkelerde yaşadktan sonra, konferanslar vermek üzere gittiği Brezilya'ya yerleşti. Avrupa'nın eski günlere döneceğini düşündüğü için duyduğu üzüntü ve yaşamındaki düş kırıklıkları nedeniyle 22 Şubat 1942'de Rio de Janeiro'da, karısı ile birlikte yaşamına son verdi.

Yazar, *O Muydu?* adlı kısa romanını 1935-1940 yılları arasında yayınladı.

STEFAN ZWEIG

O MUYDU?

Türkçesi
Erol Erduran

Remzi Kitabevi

O MUYDU? / Stefan Zweig
Özgün adı: *War er es?*

© Türkçe çeviri: Remzi Kitabevi, 2020

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Düzeltili: Öner Ciravođlu
Kapak resmi: William L. Lathrop
Kapak düzeni: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1980-4

BİRİNCİ BASIM: Aralık 2020

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.ř., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

O MUYDU?

Ben şahsen katilin o olduğundan neredeyse eminim, ama elimde kesin, nihai bir kanıt yok. Kocam bana hep, “Betsy,” der, “sen her şeyi hemen fark eden zeki bir kadınsın, hiçbir şey gözünden kaçmıyor, ama duygularının etkisi altında kalıyor, çok acele karar veriyorsun.” E, ne de olsa kocam beni otuz iki yıldır tanıyor ve belki de—aslında büyük olasılıkla—çok hızlı karar verdiğim konusunda beni uyarmakta haklı. O halde, ortada hiçbir kesin kanıt bulunmadığına göre kuşkularımı—özellikle başkalarının önünde—bastırmak zorundayım. Ama ne zaman onunla karşılaşsam, ne zaman bana doğru gelip dostça yaklaşırsa, kalbim hızla çarpıyor ve içimden bir ses: katil o, ondan başkası olmaz, diyor.

O halde ben de olayları sadece kendimi rahatlatmak için en başından tekrar kurgulamaya çalışacağım.

Kocamın kolonilerdeki üst düzey devlet memuriyeti yaklaşık altı yıl önce sona ermişti. Emekliliğimizi geçirmek için İngiltere kırsalının sakin bir köşesine yerleşmeye ve artık çoktan varmış olduğumuz hayatımı-

zın sonbaharında, kalan günlerimizi çiçekler ve kitaplar gibi yaşamın zevkleri arasında geçirmeye karar vermiştik. Seçtiğimiz yer, Bath şehri yakınlarındaki küçük bir köydü. Dar ve suları ağır ağır akan Kennet ve Avon Kanalı, bu tarihi kentte, bir sürü köprünün altından geçtikten sonra, daima yemyeşil olan Limpley Stoke vadisine ulaşıyordu. Kanal, Cardiff'ten Londra'ya kömür taşımak için, yüzyıldan fazla bir zaman önce ustalıkla bir çalışmayla ve büyük masraflar karşılığında yapılmıştı; kanal boyunca birçok kanal havuzu, havuz gözlemci istasyonu vardı. Kanalın sağındaki ve solundaki dar patikalarda yavaş adımlarla ilerleyen atlar geniş, siyah renkli yük teknelerini suyolu boyunca ağır ağır çekerlerdi. Zamanında pek çok yerde planlanan ve yapılan bu kanallar ulaşım süresinin günümüzdeki kadar önemli olmadığı günlerde iyi bir nakliye seçeneğiydi. Ama sonra demiryolları ortaya çıkınca kömür yükü başkente daha ucuz ve daha kolay bir şekilde taşınmaya başladı. Kanal trafiği durdu ve kanallar bakımsız kaldı, ne var ki terk edilince kullanılmaz hale gelen bu kanallar günümüzde, romantik ve büyüleyici güzellikte yerler oldular. Buralarda simsiyah, durgun suyun dibinden su yosunları öylesine yoğun bir şekilde yükselir ki, kanalın yüzeyi bakırtaşı gibi mavimsi koyu yeşil bir renkte parıldar; yamaçlarda-

ki çiçeklerin, köprülerin, bulutların görüntülerinin bir fotoğraf netliğinde yansıdığı suyun durgun yüzeyinde açık renkli nilüferler salınıp durur. Bu durgun suyunda hafif bir dalgalanmanın bile görülmesi çok enderdir. Ara sıra kanalın bir kıyısına bağlı suya yarı batmış ve her yanı otlarla sarılmış eski tekneler, Bath'e gelen ziyaretçilerin bile varlığından pek haberdar olmadığı bu kanalın geçmişteki hareketli günlerini anımsattır. Biz iki yaşlı insan, eski günlerde atların yük teknelerini kanal boyunca iple çektiği dar patikalarda saatlerce yürür ve nişanları ya da evlilikleri resmen açıklanmadan önce gençlik mutluluklarını komşularının dedikodularından gizlemek için kimselerin geçmediği bu ıssız yolda gizlice buluşan bir iki çift âşık dışında kimseyle karşılaşmazdık.

İnişli çıkışlı tepelerin arasından geçen bu sessiz, romantik suyolu bizim çok hoşumuza gitmişti. Bathampton yamacının, yemyeşil bir çayır olarak yumuşak bir eğimle kanal kıyısına indiği ıssız bir bölgede kendimize bir arazi satın aldık ve arazinin en yüksek noktasında küçük bir kır evi yaptık. Evin meyve ağaçları, sebze ve çiçek ekim yerleri arasından geçerek kanala kadar inen hoş bir patikası vardı ve biz dışarda, suyun kenarındaki bahçe terasımızda oturduğumuzda çayırı, evi ve kanalın sularına yansıyan bahçemizi gö-

rebiliyorduk. Evimiz, o ana değin yaşamayı hayal ettiğim her yerden daha sakin ve daha rahattı, ancak tek şikâyetim hiç komşumuzun olmaması ve epeyce yalnızlık çekmemizdi.

Kocam beni rahatlatmak için, “Hiç merak etme, çok geçmeden yaşamak için ne güzel bir yer bulduğumuzu görüp geleceklerdir,” diyordu.

Gerçekten de, bir gün, bahçedeki şeftali ağaçlarımız ve erik ağaçlarımız daha henüz boy atmadan, hemen yanımızda bir başka evin yapılacağını gösteren ilk belirtiler ortaya çıktı. Önce aceleci emlakçılar, sonra arazi mühendisleri ve sonra da inşaat ustaları ve marangozlar geldi. On beş hafta kadar sonra evimizin hemen yanında kırmızı kiremit çatılı küçük bir kır evi yükselmişti. En nihayet mobilya dolu bir nakliye kamyonu geldi. Daha önceki sessiz dünyamızda ardı arkası kesilmeyen balyoz ve çekiç sesleri duyuluyordu, ama henüz yeni komşularımızı görmemiştik.

Bir sabah kapımız çalındı. Yirmi sekiz, yirmi dokuz yaşlarından fazla göstermeyen zeki, nazik bakışlı, güzel ve ince bir kadın, kendisini komşumuz olarak tanıttuktan sonra, çalışan işçilerin testere getirmeyi unuttuğunu ve ona ödünç bir testere verip veremeyeceğimizi sordu. Konuşmaya başladık. Bize kocasının Bristol’deki bir bankada çalıştığını, ama her ikisinin de

uzun bir süredir şehrin dışındaki sakin bir yerde yaşamak istediklerini söyledi. Bir pazar günü kanal boyunca yürürlerken bizim evin görüntüsüne âşık olmuşlardı. Kuşkusuz böyle bir yer kocası için evden işe, işten eve birer saat yolculuk demekti, ama eşi keyifli arkadaşlar edineceğinden ve kısa sürede bu yolculuklara alışacağından emindi. Onun ziyaretine ertesi gün karşılık verdik. Hâlâ evde tek başınaydı; bizi neşe içinde karşıladı ve kocasının evdeki tüm işler bitince geleceğini söyledi. Kocasını ayak altında dolanırken iş yapamazdı ve zaten aceleleri de yoktu. Nedendir bilmiyorum, ama kocasının yokluğundan bu kadar kayıtsız söz edişi pek hoşuma gitmedi, sanki onun orada olmamasından memnun gibiydi. Evde yemek sonrası kocamla baş başa otururken, onun kocasından pek fazla hoşlanmadığını düşündüğümü söyledim. Kocam acele sonuçlara varmamamı; onun çok uyumlu, akıllı ve hoş bir genç kadın olduğunu; eşinin de onun gibi olacağını umduğunu söyledi.

Çok geçmeden kocasıyla da karşılaştık. Bir cumartesi günü her zamanki akşam yürüyüşümüzü yapmak üzere evden çıkar çıkmaz arkamızdan gelen hızlı ve sert ayak sesleri duyduk. Geriye döndüğümüzde iri yarı, güler yüzlü bir adamın bize yetiştiğini ve kocaman, kıpkırmızı, çilli elini bize uzattığını gördük. Yeni kom-

şumuz olduğunu ve karısına ne kadar nazik davrandığımızı duyduğunu söyledi. Elbette, resmi bir ziyarette bulunmadan önce karşımıza böyle ceketsiz çıkması doğru değildi. Ama karısı ona bizim hakkımızda öyle güzel şeyler söylemişti ki, teşekkür etmek için daha fazla bekleyememişti. Ve işte buradaydı, adı John Charleston Limpley'ydi, çok daha önceleri, bir gün burada ev sahibi olacağını henüz kendisi bile bilmezken, buraya Limpley vadisi adının verilmiş olması onun adına mükemmel bir şey değil miydi? Evet, işte buradaydı ve Tanrı ona ömür verdiği sürece burada yaşamayı umuyordu. Burayı dünyadaki her yerden çok daha fazla sevmişti ve şimdi elini kalbinin üzerine koyup iyi bir komşu olmaya söz veriyordu.

Öylesine hızlı ve neşe saçan bir şekilde konuşuyor, sözcükleri art arda sıralıyordu ki, araya girip tek bir sözcük söylemenize bile pek fırsat kalmıyordu. Böylece en azından onu iyice inceleyecek zamanım oldu. Limpley iri yarı, neredeyse bir seksen beş boylarında, geniş omuzlu, kanal işçisine benzeyen bir adamdı, ama bütün devler gibi o da iyi huylu ve çocuksu yaratılıştaki gibi görünüyordu. Kırmızımsı gözkapakları ardındaki kısık, hafif sulanmış gözleri kendine duyduğu güvenle parıldıyordu. Konuşurken ve gülerken bembeyaz kusursuz dişleri görünüp duruyordu. İri ve ağır elle-

riyle ne yapacağını pek bilemiyor ve onları kıpırdatmadan tutmakta zorluk çekiyordu. Onun bu elleriyle omuzunuza dostça bir şaplak atmak istediğini hissediyordunuz. Ve bunu yapamadığı için, sanki üzerinde biriken enerjiyi boşaltabilecekmış gibi, arada bir parmak eklemlerini çıtlatıyordu.

Böyle olduğu gibi, ceketsiz olarak bizim yürüyüşümüze katılıp katılamayacağını sordu. Evet deyince bizimle birlikte yürüdü ve hiç durmadan konuştu. Ana tarafından İskoçyalı olduğunu, ama Kanada’da büyüdüğünü söyledi. Ara sıra güzel bir ağacı ya da göz alıcı bir bayırı işaret ediyor ve ne kadar benzersiz bir güzellikte olduklarını söylüyordu. Konuşuyor, gülüyor, neredeyse her şeye büyük bir ilgi gösteriyordu. Bu iri yarı, sağlıklı, hayat dolu insandan herkesi canlandıran bir güç ve neşe fışkırıyor, bunu bize de bulaştırıyor, bizi kendisiyle birlikte alıp götürüyordu. Sonunda ondan ayrıldığımızda kocam da ben de onun sıcak kişiliğinden çok hoşlanmıştık. Genelde oldukça dikkatli ve daha önce de belirttiğim gibi insanları değerlendirmede temkinli biri olan kocam, “Uzun zamandır böyle candan, böyle enerji dolu biriyle karşılaşmamıştım,” dedi.

Ancak yeni komşumuzun bize böylesine uygun biri oluşundan ilk başta duymuş olduğumuz memnuniyet çok geçmeden büyük ölçüde azalmaya başladı. Bir

insan olarak Limpley'nin iyi biri olduğu su götürmez bir gerçektir. Son derece iyi kalpliydi, başkalarına yararlı olmaya çalışıyordu ve yardım etmeye o kadar istekliydi ki, onun yardım tekliflerini durmadan geri çevirmek zorunda kalıyordunuz. Ayrıca son derece dürüst, alçakgönüllü, cömert bir insandı ve kesinlikle aptal değildi. Ama bir süre sonra onun coşkısına, sürekli selsendirdiği mutluluk haline ayak uydurmak zorlaşıyordu. Gözleri daima herhangi bir şeyden ve her şeyden duyduğu memnuniyetle ışılıyordu. Sahip olduğu her şey, karşılaştığı her şey mükemmeldi, harikaydı; karısı dünyanın en iyi kadınıydı, gülleri en güzel güllerdi, piposu gelmiş geçmiş en iyi pipoydu ve içtiği tütün en iyi tütündü. Bir piponun, ancak onun yaptığı gibi yapılırsa doğru şekilde doldurulabileceğine ve kullandığı tütün diğer pahalı tütünlerden bir peni ucuz olmakla birlikte onlardan daha iyi olduğuna kocamı ikna etmeye çalışmak için tam bir çeyrek saat harcayabilirdi. En önemsiz, en doğal, en alakasız şeylere her zaman aşırı bir heyecan duyuyor ve böyle sıradan şeyler karşısında aşırı coşkuya kapılmasının nedenini uzun uzun açıklamaya büyük bir istek duyuyordu. İçinde hiç durmadan çalışan o gürültülü motor hiç durmuyordu. Limpley bahçede avazı çıktığı kadar bağırarak şarkı söylemeden çalışmazdı, yüksek sesle gülüp el kol hareket-

leri yapmadan konuşamazdı, ilgisini çeken bir habere rastladığında yerinden sıçramadan ve etrafına koşturup bize bunu anlatmadan gazete okuyamazdı. Koskoca yüreği gibi, iri, çilli elleri de daima saygılı bir sevgiyle doluydu. Karşısına çıkan her atı, her köpeği okşamakla kalmıyor, birlikte oturup sohbet ettiklerinde kocamın dizine sık sık eliyle teklifsizce ve dostça vuruyor, kocam buna katlanmak zorunda kalıyordu. Çünkü onun her zaman sevgiyle dolup taşan sıcak yüreği her şeye ilgi duyuyor ve o, herkesin de aynı ilgiyi hissetmesinin doğal olduğunu düşünüyordu. Siz de onun ısrarlı ilgisinden kaçınmak için her türlü küçük oyuna başvurmak zorunda kalıyordunuz. Kimsenin dinlenme, hatta uyku saatine saygı göstermiyordu; çünkü her yanından sağlık ve enerji fışkırıyor, kimsenin yorgun ya da üzgün olabileceğini aklına getirmiyordu. İçinizden, keşke her gün bir doz bromür⁽¹⁾ olsa da bu muhteşem, ama artık tahammül edilemez canlılığını normal düzeye indirse diye düşünmeden edemiyorsunuz. Limpley'nin bizimle birlikte oturup vakit geçirdiği—ya da daha çok oturduğu yerde sıçradığı ve ayağa kalkıp uzun adımlarla odada dolandığı—zamanlarda, kocamı çoğu kez farkında olmadan kalkıp, sanki bu ener-

(1) Sakinleştirici kimyasal bir madde. (ç.n.)

jik ve bir ölçüde kaba denebilecek adamın varlığı odayı fazla ısıtmış gibi pencereyi açarken yakaladım. Onunla bir arada olduğunuz, onun iyilikle bakan gözlerini gördüğünüzde—gerçekten de bu gözlerden iyilik fışkırıyordu—ondan hoşlanmamak mümkün değildi. Ancak bir süre sonra kendinizi yorgun hisseder ve çekip gitmesini isterdiniz. Biz iki yaşlı insan, Limpley’yi tanımadan önce, nezaket, iyi yüreklilik, açık sözlülük ve iyi niyetlilik gibi hayranlık uyandıran meziyetlerin aşırıya kaçması halinde rahatsız edici olacağını hiç tahmin etmezdik.

İlk başta, kocasının orada olmamasını kadının neşeli ve kayıtsız bir tavırla karşılmasını anlaşılmasız bulmuştum, ama şimdi fark etmiştim ki bu hiçbir şekilde onun kocasını sevmediği anlamına gelmiyordu. Eşinin aşırı iyi mizacının asıl kurbanı oydu. Elbette kocası kendisine ait olan her şeyi sevdiği gibi, onu da tutkuyla seviyordu. Onun eşine önem veren, sevgiyle dolu davranışlarını görmek insanı duygulandırıyor; bir kere öksürmesin, hemen koşup onu örtecek bir şey arıyor ya da ateşi eşeleyip canlandırıyor ve gezmek için Bath’e bile gitmeye kalksa, tehlikelerle dolu bir seyahate çıkıyormuş gibi art arda verdiği tavsiyelerle onu şaşkına çeviriyordu. İkisinin de birbirine incitici bir söz söylediğini duymadım; aksine adam eşini mahcup ede-

cek ölçüde övüyordu. Bizlerin yanında bile onun saçını okşamaktan kendini alamıyor, onun güzelliklerini, meziyetlerini sıralayıp duruyordu. “Dikkat ettiniz mi, Ellen’ımın ne kadar güzel, küçücük tırnakları var?” diye birdenbire sorar ve onun utangaç karşı çıkmalarına rağmen ellerini bize göstermesini sağlardı. Sonra da karısının kendi saçlarına ne kadar güzel şekil verdiğine benim hayran olmam beklenir ve elbette yaptığı her reçeli tatmamız gerekirdi; çünkü Limpley’nin düşüncesine göre karısının reçelleri İngiltere’nin en ünlü imalatçılarının reçellerinden bile çok daha güzeldi. Ellen sessiz, alçak gönüllü bir kadındı, mahcup olduğu durumlarda gözlerini yere indirir, rahatsız olurdu. Kadın, eşinin taşkın davranışları karşısında kendini savunmaktan vazgeçmiş gibi görünüyordu. Onun konuşmasına, öyküler anlatmasına ve gülmesine karışmıyor, sadece arada sırada yorgun bir sesle, “Ah, gerçekten de öyle mi?” ya da, “Hayret doğrusu,” diyordu.

Bir gün evimize giderken kocam, “Kadının işi kolay değil,” dedi. “Ama kimse bu davranışlarını adamın yüzüne vuramaz. Kalbi çok temiz biri ve eşi muhtemelen çok mutludur.”

“Mutluluk konusunda o kadar emin değilim,” dedim hemen. “Eğer bana sorarsan, tüm bu gösterişçi mutluluk tahammül edilemeyecek ölçüde aşırı—duy-

Yaşlı bir çift emeklilik yıllarını İngiltere kırsalının sakın bir köşesinde yaptırdıkları evde geçirmektedir.

Tek şikâyetleri yerleştikleri yerin çevresinde kimselerin olmaması, yalnızlık çekmeleridir.

Ama çok geçmeden hemen yanlarında bir başka evin yapımı başlar ve genç bir çift komşu olur. Ne var ki genç çift çocuksuzdur ve sevip ilgi gösterecekleri bir şeyleri yoktur. Sonunda onları bu yalnızlıklarından sevimli, küçük bir köpek yavrusu kurtarır.

Zweig, *O Muydu?* adını verdiği bu kısa romanında insanın aşırı ilgi ve düşkünlük gösterdiği bir şeye nasıl esir olduğunu ve onu esir alan şeyin, bu sevgiyi nasıl kötüye kullandığını bir polisiye kurgusunda, sürükleyici bir anlatımla gözler önüne seriyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1980-4

9 789751 419804